

SŁOWNIK KATECHETYCZNY

WYDAWNICTWO
SALEZJAŃSKIE

więcej sformułowań zapożyczonych z *Eineheitskatechismus*. Przygotowany przez Komisję redakcyjną tekst końcowy otrzymał serię uwag ze strony władz rzymskich i znowu był zrewidowany przez Komisję pod przewodnictwem biskupa z Eichstätt. W 1954 został zatwierdzony przez biskupów niemieckich, a w 1955 został wprowadzony w diecezjach.

Katechizm, po długich oczekiwaniach, przyjęto z radością. Przetłumaczony na ponad 30 języków wywarł wpływ, który znacznie przekroczył pierwotne cele. Niektóre wady (zbyt rozległa materia, zbyt trudny język) wraz z konieczną rewizją w następstwie Soboru Watykańskiego II, doprowadziły do głębokiego przepracowania, które ukazało się w roboczej wersji „Glauben-leben-handeln” (1969: Wierzyć-żyć-dziać). Książka ta ze względu na zmienioną sytuację pedagogiki religii miała raczej ograniczone przyjęcie.

Bibliografia

L. CSONKA, *Il nuovo Catechismo tedesco*, „Orientamenti Pedagogici” 2 (1955), s. 746-754; H. FISCHER, *Einführung in den neuen Katechismus*, Herder, Freiburg 1955; U. GIANETTO, *Il „nuovo” catechismo tedesco „Glauben-leben-fandeln”*, „Orientamenti Pedagogici” 17 (1970) nr 2, s. 331-363; TENŽE, *Perché nuovo catechismo in Italia?* VII. *Il catechismo tedesco del 1955 e quello austriaco del 1960*, „Catechesi” 36 (1967) nr 359, s. 3-14; G. GÖTZEL, *Auf dem Weg zu einem neuen Katechismus*, Herder, Freiburg 1944; F. SCHREIBMAYR, K. TILMANN, *Somma catechistica*, t. I-VI, Ancora-Herder, Milano-Roma 1962; TENŽE, *Neuer Katechismus*, w: *Lexicon der Pädagogik*, t. III, Herder, Freiburg 1954, s. 643-645; TENŽE, *Neue und zukunftsrichtige Ansätze in der Arbeit am neuen Katechismus von 1955*, „Katechetische Blätter” 100 (1975), s. 717-737.

FRANZ SCHREIBMAYR

Bibliografia w języku polskim

W. KOSKA, *Nowy katechizm niemiecki* (Glauben-Leben-Handeln. Arbeitsbuch zur Glaubensunterweisung, Freiburg im Breisgau 1969),

„Katecheta” 15 (1971), s. 158-165; *Nowe wydanie katechizmu niemieckiego*, tamże 14 (1970), s. 70-73; *Prace nad nowym katechizmem niemieckim*, tamże 13 (1969), s. 168-169.

KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

1. *Historia*. Mimo wcześniejszych głosów, konieczność opracowania *Katechizmu* jasno zasugerował kard. Bernard Law w trakcie obrad Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1985, zwołanego z okazji dwudziestolecia Soboru Watykańskiego II. Dwunastoosobowa Komisja ds. Katechizmu została powołana przez Jana Pawła II 10 VII 1986.

Na czele komisji stanął kard. Joseph Ratzinger. W jej skład weszli kardynałowie: W. Baum, A. Innocenti, B. Law, S. Lourdasamy i J. Tomko oraz arcybiskupi: F.B. Avalos, N. Edelby (zastąpiony wkrótce na skutek choroby przez bp. G.P. Goujeim), J. Schotte, J. Stroba, H. D'Suza i I. de Suza. Poszczególni arcybiskupi reprezentowali różne kontynenty. Decyzją tej Komisji zostały powołane do życia cztery inne zespoły. Pierwszy Komitet redakcyjny składał się początkowo z siedmiu osób reprezentujących Kościoły lokalne Anglii – bp D. Konstant, Argentyny – bp E. Karlic, Chile – bp J. Medina Estevez, Francji – abp J. Honore, Hiszpanii – bp J.E. Llaurens, Stanów Zjednoczonych – abp W. Levada i Włoch – bp A. Maggolini. Do tej grupy dołączył w późniejszym okresie Libańczyk, ks. J. Corbon. Drugi zespół to Sekretariat, który składał się z czterech osób: abp A. Bovone z Włoch, bp Ch. Schönborn z Austrii, ks. R. Martinelli z Włoch oraz osoba świecka, kobieta, A.O. Fernandes z Hiszpanii. Trzeci zespół był grupą około czterdziestu konsultorów, duchownych i świeckich, wybranych z różnych obszarów kulturowych i językowych,

a będących specjalistami w zakresie poszczególnych dyscyplin teologicznych, w tym teologii pastoralnej i katechetyki. Czwarty zespół tworzył sześcioposobową Komisję Wydawniczą, która została powołana w końcowej fazie prac. Jej przewodniczącym został bp G. Lajolo, a członkami bp A. Lauro, bp R. Martinelli, bp J. Schotte, ks. N. Suffi oraz człowiek świecki, A. Maggiotto. Pierwszą część *Katechizmu*, poświęconą Credo, opracowali abp J. Llaurenis i bp A. Maggiolini. Drugą część, traktaty o liturgii i sakramentach, opracowali abp Karlic i bp Medina Estevez. Trzecią, moralną, przygotowali abp Honore i bp Konstant. Czwartą, poświęconą modlitwie, musiał się zająć prof. J. Corbon, gdyż nie udało się dla niego znaleźć żadnego biskupa. Arcybiskup Levada sporządził glosarium w formie załącznika. Biskup Ch. Schönborn dokonał ujednoczenia poszczególnych części.

2. *Konsultacje*. Projekt *Katechizmu* był konsultowany w latach 1989–90 z ponad 4000 biskupów, z ponad 100 Konferencjami Episkopatów oraz najważniejszymi instytucjami teologicznymi i katechetycznymi na świecie. W tym czasie napłynęło 938 odpowiedzi sugerujących wprowadzenie ponad 24 tys. poprawek. Po dziewięciu kolejnych próbach ujęcia całości, Komisja ukończyła prace nad tekstem 14 II 1992. Po przebadaniu go przez doradców papieskich został zatwierdzony przez Papieża dnia 25 VI 1992. Opublikowano go 11 X 1992, w 29 lat od otwarcia Soboru Watykańskiego II, jako owoc jego prac, przemyśleń i sugestii.

3. *Adresaci*. *Katechizm* jest skierowany przede wszystkim do biskupów, jako tych, którzy mają pieczę nad jednością całej struktury katechezy. Za ich

pośrednictwem ma ona, z jednej strony, stać się księgą wewnętrznej jedności wiary i orędzia, a z drugiej gwarantować właściwe przekazywanie wspólnej doktryny. Jest skierowany również do wszystkich wiernych, którzy pragną głębiej poznać niewyczerpane bogactwa zbawienia. Jego zadaniem jest także wspieranie dążeń ekumenicznych przez przedstawienie poprawnie treści nauki katolickiej i ukazanie jej harmonijnej spójności. Wreszcie *Katechizm Kościoła Katolickiego* adresowany jest do każdego, kto pragnie poznać wiarę Kościoła katolickiego.

4. *Struktura*. *Katechizm* sięgnął do schematu → *Katechizmu rzymskiego*, dzieląc materiał na cztery wielkie części: w co Kościół wierzy, co celebryje, czym żyje i jak się modli. Credo dotyczy 39% całego tekstu, liturgii i sakramentów – 23%, zagadnień moralnych – 27% i modlitwy – 11%. Materiał podzielony jest na 2865 punktów, 3374 przypisy, ponad 3000 cytatów biblijnych, blisko 1000 cytatów z dokumentów Soboru Watykańskiego II i niezwykle liczne cytaty patrystyczne. Zasadą jednoczącą *Katechizmu* jest pojęcie Królestwa Bożego. Część I nosi tytuł *Wyznanie wiary*. Odzworowuje ona układ wyznania wiary, zwanego Symbolem Apostolskim. Jest to wyznanie wiary w trójjedynego Boga: Ojca, Syna i Ducha Świętego. Takie odwołanie do potrójnej struktury, wspólnej wszystkim wyznanom chrześcijańskim, pozwoliło ukazać hierarchię prawd. Dostrzega się w niej wyraźnie, że wiara chrześcijańska jest wiarą w Jedyne Boga, a wszystko inne jest jej konsekwencją i rozwinięciem. Wiara ta nie jest teorią, ale wydarzeniem, spotkaniem z żywym Bogiem, który jest naszym Ojcem, przyjął ludzką naturę w swoim Synu Jezusie Chrystusie i jednoczy nas w Duchu Świętym,

a w tym wszystkim pozostaje jednym, jedynym Bogiem. Część II: *Celebracja misterium chrześcijańskiego*. Wiąże się ona ściśle z pierwszą, albowiem wyznaczenie wiary znajduje swój najbardziej wyraźny wyraz w liturgii. Nie tylko chrzest, ale wszystkie sakramenty wskazują na Kościół, który się w nich wyraża i urzeczywistnia. Podział na siedem sakramentów jest opracowany zgodnie z klasyczną tradycją: do „sakramentów inicjacji chrześcijańskiej” należą: chrzest, bierzmowanie i Eucharystia. Następują po nich „sakramenty uzdrowienia” – sakrament pokuty i pojednania oraz namaszczenia chorych. Nowe określenie otrzymały sakramenty małżeństwa i święceń: „sakramenty w służbie wspólnoty”. Część III nosi tytuł *Życie w Chrystusie*. Składa się z dwóch działów, z których pierwszy podzielono na trzy rozdziały. Rozdz. I: *Godność osoby ludzkiej* ukazuje człowieka jako „obraz Boga” i traktuje o „naszym powołaniu do szczęścia”, o wolności człowieka, moralności czynów ludzkich, moralności uczuć, „sumieniu moralnym”, cnotach i grzechu. Treścią rozdz. II jest „wspólnota ludzka”, gdzie mowa jest o „osobie i społeczności”, o „uczestnictwie w życiu społecznym” oraz o „sprawiedliwości społecznej”. Dział II poświęcono „Dziesięciu Przykazaniom”. Część IV: *Modlitwa chrześcijańska*. Składa się z dwu działów. Dział I został poświęcony „modlitwie w życiu chrześcijańskim”, i obejmuje takie zagadnienia, jak „objawienie modlitwy” w Piśmie świętym i w czasach Kościoła, „tradycja modlitwy” i „życie modlitwy”. W dziale II rozważa się teologiczne oraz duchowe bogactwo „Ojciec nasz”. Jest też bardzo krótki komentarz do modlitwy „Zdrowaś Maryjo”.

5. *Próba bilansu*. *Katechizm Kościoła Katolickiego* jest pierwszym katechizmem, który przeszedł konsultacje

ogólnościowe. Pomimo pojawiających się kontrowersji, jest z pewnością wyrazem komunii eklezjalnej. Stał się też „wydarzeniem” rynkowym; rozkupiono wnet całe nakłady. W Polsce kilka wyższych uczelni wprowadziło kurs monograficzny poświęcony jego analizie. Przede wszystkim jest jednak inspiracją i podstawowym kryterium tworzenia nowych dokumentów katechetycznych (PDK, PPK) i katechizmów lokalnych. W Polsce ukazał się m.in. tarnowski katechizm *W duchu i prawdzie*, pod red. C. Noworolnika i M. Zająca, oraz katechizm pod red. J. Charytańskiego. Obecnie Konferencja Episkopatu Polski przygotowuje oficjalny katechizm dla dorosłych.

Bibliografia

- G. BIANCARDI, *Il Catechismo della Chiesa Cattolica nel dibattito pastorale-catechetico*, „Salesianum” 56 (1994) nr 1, s. 31–42; C. BISSOLI (red.), *Il Catechismo della Chiesa Cattolica*, Las-Roma 1993; A. CANIZARES, *O nowym Katechizmie Kościoła Katolickiego*, „Communio” 82 (1994) nr 4, s. 36–60; L. CHIARINELLI, G. BIANCARDI, C. BISSOLI i inni, *Guida al „Catechismo della Chiesa Cattolica”. Orientamenti per la conoscenza e l'utilizzazione*, Elle Di Ci, Leumann (Torino) 1993; L.A. GALLO, *La Chiesa particolare nel CCC*, „Salesianum” 56 (1994) nr 2, s. 209–224; U. GIANETTO, *Storia della redazione del Catechismo della Chiesa Cattolica*, „Salesianum” 56 (1994) nr 1, s. 3–30; P. Gianola, *CCC e pedagogia cristiana*, „Salesianum” 56 (1994) nr 4, s. 675–692; A. IZQUIERDO, *Catechismo della Chiesa Cattolica*, San Paolo, Milano 1995; KOMISJA KATECHETYCZNA EPISKOPATU POLSKI, *Z rozważań nad Katechizmem*, Warszawa 1995; A. MAGGIOLINI, *Adresaci Katechizmu*, „Communio” 82 (1994) nr 4, s. 71–84; H. MOLL, *Katechizm Kościoła Katolickiego jako narzędzie nowej ewangelizacji*, „Communio” 82 (1994) nr 4, s. 19–35; M. MONTANI, *CCC e inculturazione*, „Salesianum” 56 (1994) nr 3, s. 439–454; K. MISIASZEK, *Wychowanie chrześcijańskie w świetle „Katechizmu Kościoła Katolickiego”*, „Chrześcijańskie życie w świecie” 4 (1993), s. 88–101 (Skrócona wersja tego artykułu także [w:] *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1994, s. 123–140); TENŻE, *Myśli przewodnie „Katechizmu Kościoła Katolickiego”*. *Wprowadzenie do lektury*

poszczególnych części, „Seminare” 10 (1994), s. 47–58. R. MURAWSKI, *Katechizm a katechizacja w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 87 (1995) 1, s. 23–32; M. NAPIERAŁSKI, *O nowym katechizmie, wprowadzenie w lekturę Katechizmu Kościoła Katolickiego*, Pallottinum 1994; T. PANUŚ (red.), *W co Kościół wierzy i z czego żyje*, Kraków 2004; J. RATZINGER, *Katechizm Kościoła Katolickiego a optymizm zbawionych*, „Communio” 82 (1994) 4, s. 3–18; J. RATZINGER, CH. SCHÖBORN, *Kleine Einführung zum Katechismus der katholischen Kirche*, Neue Stadt 1993; C. SEPE, „Symfonia” wiary w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*, „Communio” 82 (1994) 4, s. 61–70; J. STROBA, *Geneza Katechizmu Kościoła Katolickiego*, „Ateneum Kapłańskie” 87 (1995) 1, s. 17–22.

ANDRZEJ KICIŃSKI

KATECHIZM PIUSA X

1. Kiedy mówi się o *Katechizmie Piusa X*, zazwyczaj myśli się o katechizmie opublikowanym w 1912. Ten jednak został poprzedzony przez inny katechizm, wydany w 1905, który z kolei stanowił wynik rozpoczętej wiele lat wcześniej pracy ujednoczającej katechizmy. Niektóre z 17 ustanowionych we Włoszech okręgów czy regionalnych Konferencji Episkopatu w 1889 włączyły do swoich głównych zadań to właśnie zobowiązanie. Jako pierwsze porozumiały się Konferencje Piemontu i Lombardii, które w latach 1890–96 obrały wspólny jeden tekst oparty, ze znacznymi zmianami i dodatkami, na katechizmie wydanym w Mondovi przez Mediolańczyka, bpa Michele Casati. Składał się on z krótkiej „historii religii”, trzech katechizmów stopniowych i cyklicznych (zawierających odpowiednio 34, 257 i 714 formuł; drugi i trzeci były podzielone na pięć części: wyznanie wiary, modlitwa, przykazania, sakramenty, cnoty), jednego katechizmu o świętach (235 formuł) i dodatku z modlitwami. W latach 1897–1900 tekst ten został na nowo opracowany przez Konferencję Episkopatu Emilii (teraz formuł jest 49, 294,

837 i 219 o świętach, razem 1399). Biskupi Toskanii, którzy już pracowali, przejęli pierwsze dwa katechizmy z Emilii i opublikowali je, z naniesieniem zmian w 1903, z odpowiednio 46 i 276 formułami.

W końcu w 1905 sam papież publikuje katechizm podzielony na trzy części: *Pojęcia wstępne*, *Katechizm krótki*, *Katechizm większy* (ten ostatni wydany na nowo w 1974 przez wydawnictwo Ares z Mediolanu), zawierające 42, 313 i 993 formuły, do których dochodzą 215 o świętach i ponad 142 paragrafy historii religii. W dwóch pierwszych częściach opiera się na katechizmie toskańskim, a w trzeciej – na tym z Emilii (560 formuł całkowicie takich samych, a 440 lekko zmodyfikowanych). Około 150 formuł jest całkowicie nowych i wydaje się, że nie pochodzą z innych katechizmów, ale są efektem ówczesnego neoscholastycznego ruchu teologicznego, a także następstwem Soboru Watykańskiego I. Różne Konferencje włoskie przyjęły go natychmiast. Tekst doczekał się drugiego wydania w 1906, które było bezpośrednim źródłem katechizmu z 1912. Wydanie to okazało się konieczny z powodu nadmiernej długości poprzedniego tekstu.

2. *Katechizm z 1912*. W komisji mianowanej przez papieża w 1910, w skład której weszli o. Pietro Benedetti (późniejszy arcybiskup), Misjonarz Najświętszego Serca Pana Jezusa, o. Giuseppe d'Isengard z Ojców Misjonarzy, bp Giovanni Mercati (który wkrótce musiał podać się do dymisji) i Giulio Salvadori jako korektor językowy, doszło do głosu przede wszystkim kryterium przygotowania tekstu krótszego, zgrabniejszego, mniej skomplikowanego, o takiej jakości językowej i treściowej, by mógł być przyjęty w szkole. Komisja miała łatwy dostęp do papieża poprzez